

DEKLARACIJA O ZAŠTITI PROSTORA CRNE GORE

Umjesto uvoda

„Wild Beauty“ - slogan koji već dvije decenije pokušava da sažme duh Crne Gore, istovremeno otkriva i prikriva stvarnost.

Slogan koji dočarava tenziju između bjeline snijega sa planinskih vrhova i užarenog pijeska pored prozirnog mora, osmišljen je kao simbol autentične sinteze netaknute prirode, kulturnog pejzaža i odgovornog razvoja. Slogan koji postmatraču otkriva šta znači istinski doživjeti prostor, kada se starim serpentinama s Lovćena spuštate ka najjužnijem fjordu Evrope, dok vijugavim putem stižete do jedne od poslednjih evropskih prašuma, kada u zoru na biciklu uhvatite prve zrake sunca na Sedlu, splavarite smaragdnom Tarom ili u tišini čekate zalazak sunca na ljuljaškama Velike plaže. Izvorno zamišljen kao dio turističkog masterplana, ili pokušaj da prenese sliku netaknute prirode, dramatičnih kontrasta i autentične ljepote, trebao je da bude ne samo marketinški alat, već idejni okvir jednog održivog turizma, promišljenog planiranja i očuvanja identiteta.

Danas institucije slogan „Wild Beauty“ koriste samo na koricama strategija i izvještaja, ali zaboravljaju da je djelovanje nužno da se ta ljepota prostora sačuva. Gubimo ono što slogan promovise. U praksi, od prvobitne vizije ostala je mahom izvitoperena interpretacija „divljine“ u vidu divlje gradnje, divljih deponija i divljanja građevinskih kapaciteta. Umjesto da budemo čuvari prostora, postajemo potrošači njegovih vrijednosti. Ugrožavamo prirodne i kulturne resurse monumentalnim projektima, neosetljivim na prostorna ograničenja, vrijednosti nasleđa i potrebe lokalnih zajednica, i koji najčešće odražavaju ambicije bez svijesti o kontekstu i dugoročnim posljedicama. Kao da imamo privilegiju da iscrpimo sve što postoji danas, zaboravljajući da se život u Crnoj Gori neće zaustaviti za 99 godina, već će se nastaviti, i to s onim što ostavimo iza sebe. Gradimo kao da je sada jedino što postoji, i kao da za sobom ne ostavljamo dug i štetu.

U tom duhu, posebno zabrinjava činjenica da iako imamo gotovo dvostruko više stambenih jedinica od domaćinstava, gradimo dalje. Da u gradovima ima više stanova nego stanovnika. Nažalost ne vidimo budućnost od investicione grandioznosti, a još manje brinemo o prošlosti. Zato i planiramo kongresne centre u sred arheološkog nalazišta iz 1. vijeka nove ere, dok nam tvrđave i kulturna dobra propadaju. Novi muzej ili bolnicu nismo izgradili decenijama, a kanalizacione kolektore ima samo nekoliko gradova.

Crnoj Gori nije potrebna „velja gradnja“, bazeni na sitnom pijesku Velike plaže, ili zabavni park na arheološkim nalazištima. Njoj su potrebni infrastruktura, javne institucije, i prije svega povratak kulturi planiranja, kulturi prostora i ideji održivog razvoja. Potreban nam je povratak izvornoj ideji „Wild Beauty“, ne kao sloganu, već kao vrijednosnom okviru koji nas obavezuje pred generacijama koje dolaze. Vrijeme je da se vratimo suštini, a ne turizmu kao izgovoru za eksploataciju. Vrijeme je da „Wild Beauty“ ne bude samo logo na brošuri, već vrijednost koju stvaramo štitimo i čuvamo. Suočena sa decenijskim razaranjem resursa, društvenim nejednakostima i klimatskim promjenama, Crna Gora mora pronaći političku volju i društveni koncenzus da planira kvalitetnu sadašnjost i održivu budućnost.

Nauka i struka ne stoje nasuprot progresu i razvoju, naprotiv kao njihovi legitimni nosioci, one usmjeravaju procese tako da svaka intervencija u prostoru bude utemeljena na zakonskim procedurama, planskim pretpostavkama i stručnim standardima koji garantuju održivost i dugoročnu vrijednost. Na isti način nauka i struka ne smiju ostati nijemi posmatrači kada individualne želje i vizije počnu da narušavaju granice racionalnog i održivog razvoja. Nažalost, Crna Gora je te granice prešla odavno i sada je krajnji trenutak da se taj pravac preispita i zaustavi, u ime odgovornosti prema prostoru koji ostavljamo budućim generacijama.

Prostor nije beskonačan, a tišina nije neutralna.
Kolektivno ćutanje nas ne oslobađa pojedinačne odgovornosti.

DEKLARACIJA O ZAŠTITI PROSTORA CRNE GORE

TEKST DEKLARACIJE:

Očuvanje životne sredine i izgrađene sredine je zajednički cilj svih građana Crne Gore, za koji posebnu odgovornost ima cjelokupna stručna javnost: arhitekete, prostorni planeri, urbanisti i inženjeri, a naročito donosioci odluka kako na lokalnom tako i na državnom nivou.

Zbog svoje površine Crna Gora ima još veću odgovornost u očuvanju prostora, svaki prostorni resurs mora se koristiti promišljeno, uz strogo poštovanje principa održivosti, ekološke ravnoteže i zaštite životne sredine, ali i sa težnjom ka stvaranju kvalitetnog, funkcionalnog i humanog izgrađenog ambijenta. Klimatske promjene, intenzivne migracije, agresivna urbanizacija i socijeekonomsko raslojavanje čine prostorno planiranje još urgentnijim zadatkom koji ne trpi improvizacije, niti privatne interese.

U skladu sa svim navedenim, od nadležnih Institucija zahtijevamo:

1. Poštovanje principa održivog razvoja kroz pristup koji teži očuvanju ravnoteže ekosistema i prirodnih resursa, s ciljem dugoročnog očuvanja životne sredine. Održivi razvoj podrazumijeva zadovoljavanje potreba sadašnjih generacija, bez ugrožavanja mogućnosti budućih da zadovolje svoje, uz racionalnu upotrebu prostornih resursa, sirovina, energije i vode, kao i uz minimalno generisanje otpada i zagađenja;
2. Izradu prostornih i urbanističkih planova koji ne proizilaze iz interesa pojedinačnih investitora, već iz sveobuhvatnog sagledavanja prostora u skladu s dugoročnim razvojnim strategijama, koje osiguravaju ravnotežu između izgradnje, stanovanja, turizma, ekonomije, kulture, ekologije i javnog dobra. Potrebno je zaustaviti nekontrolisanu ekspanziju stanogradnje i kondo turizma, koji nisu zasnovani na stvarnim društvenim potrebama niti doprinose održivom razvoju;
3. Osiguranje institucionalne nezavisnosti u oblastima prostornog planiranja, urbanizma, izgradnje objekata, zaštite životne sredine, kulturne baštine, saobraćaja i turizma, oslobođene od političkih, ekonomskih ili drugih spoljnih uticaja. Rad ovih institucija mora biti usmjeren isključivo ka ostvarivanju javnog interesa, kroz primjenu stručnog znanja i dobre prakse, sa ciljem očuvanja prirodnog i kulturnog nasljeđa, zaštite pejzaža, unapređenja životne sredine i stvaranja kvalitetnog i održivog ambijenta za život, rad i stanovanje;
4. Uključivanje univerziteta, stručne i naučne javnosti, strukovnih udruženja, NVO sektora i građana u proces donošenja odluka. Investicioni projekti moraju biti analizirani u širem kontekstu: urbanom, ekonomskom i socijalnom, jer u suprotnom dolazi do produbljivanja nejednakosti, i u krajnjem slučaju do stvaranja enklava koje pojačavaju prostornu segregaciju. Posebno je bitno razmotriti uticaj na lokalnu ekonomiju, i doprinos širem društvenom dobru a ne privilegovanim grupama;
5. Demokratizaciju odlučivanja o prostornom razvoju. Odluke čije posljedice prevazilaze potrebe sadašnjeg trenutka i oblikuju uslove života budućih generacija trebaju da budu rezultat širokog društvenog konsenzusa provjerenog na referendumima. Donošenje odluka mora uključivati transparentne javne rasprave, stručno vođene diskusije, prezentacije sveobuhvatnih analiza, studija i naučnih istraživanja. Pravo na oblikovanje prostora ne može biti privilegija pojedinaca jer prostor je kolektivno dobro i trajna odgovornost svih građana Crne Gore.

Umjesto zaključka:

Podsjećamo donosiocima odluka na deklaraciju o ekološkoj državi Crnoj Gori iz 1991.godine, dokument koji je proklamovao prirodu kao temelj identiteta i razvoja Crne Gore.

Danas je naša odgovornost prema prostoru u kojem živimo potrebija nego ikad. Vrijeme je da obnovimo ne samo institucije, nego i zajedničku posvećenost prema mjeri u životnoj sredini i prirodi.

Prostor pripada svima. Budućnost je zajednička.